

WIELUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

SOCIETAS SCIENTIARUM WIELUNENSIS

R O C Z N I K
W I E L U Ń S K I

Tom 19 (2019)

WIELUŃ 2019

WIELUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

SOCIETAS SCIENTIARUM WIELUNENSIS

***ROCZNIK
WIELUŃSKI***

Tom 19 (2019)

WIELUŃ 2019

Tomasz Stolarczyk
(WTN, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego)

ZBIORY KAZAŃ I DZIEŁA TEOLOGICZNE W WIELUŃSKIEJ BIBLIOTECE PAULINÓW W ŚWIETLE NAJSTARSZEGO ZACHOWANEGO INWENTARZA BIBLIOTECZNEGO Z ROKU 1711

Wstęp

Niniejsze opracowanie zostało poświęcone zbiorom kazań i dziełom teologicznym znajdującym w bibliotece paulinów (Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae, Zakon św. Pawła Pustelnika) wieluńskich w 1711 r. Odtworzenie ówczesnego księgozbioru jest możliwe dzięki najstarszemu zachowanemu inwentarzowi bibliotecznemu z tegoż roku (dalej: Inwentarz). W jego świetle paulini wieluńscy posiadali 91 zbiorów kazań i 35 dzieł teologicznych (razem 126 prac) spośród 243 książek co stanowiło ponad 50% wszystkich pozycji¹.

Inwentarz nosi tytuł: *Catalogus librorum conuentus Vielunensis conscriptus Anno Domini 1711* i został sporządzony przez Władysława Mielczarskiego kaznodzieję wieluńskiego. Zawiera spis książek według klucza rzeczowego: najpierw spisano dzieła kaznodziejów (*Praedicatores*), następnie *Libri Sacri*, potem komentarze do *Pisma Świętego* (*Expositores*), następnie prace teologów moralnych, *Libri Spirituales*, *Libri Historici*, miscellanea (*Libri Miscelanei*). Inwentarz pomija całkowicie adresy wydawnicze druków, niekiedy podaje samo nazwisko autora wraz ze skróconym tytułem jego dzieła, a czasem nawet tylko samo nazwisko bez tytułu książki, w pojedynczych przypadkach samo imię bez nazwiska oczywiście nie licząc świętych znanych głównie z imienia, albo sam tytuł – zawsze skrócony, bez autora. W zestawieniu tym starano się także umieszczać generalnie książki tego samego autora obok siebie. Każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Formaty druku podano tylko przy drukach *in folio* i *in quarto*².

¹ Archiwum Jasnogórskie w Częstochowie (dalej: AJG), sygn. 710: *Catalogus librorum conuentus Vielunensis conscriptus Anno Domini 1711*, s. 3-7.

² Ibidem, s. 3-11.

Klasztor wieluński

W dniu 29 grudnia 1388 r. rektor szpitala i kościoła wieluńskiego pw. św. Mikołaja, erygowanego w 1380 r., położonego za murami miejskimi, Andrzej przekazał te budynki na rzecz przeora paulinów i jego zakonników. Stało się to zapewne pod naciskiem Władysława Opolczyka, posiadającego prawo patronatu nad szpitalem. Paulini przybyli zapewne, zdaniem Leszka Wojciechowskiego, z klasztoru jasnogórskiego, jedynej wówczas placówki zakonu św. Pawła I Pustelnika funkcjonującej na ziemiach należących do Opolczyka³.

Szpital i kościół św. Mikołaja w Wieluniu wraz z uposażeniem stały się podstawą fundacji klasztoru paulińskiego w tym mieście. Nastąpiła on prawdopodobnie w 1389, najpóźniej przed sierpniem 1391 r., kiedy to jego fundator wspomniany Władysław Opolczyk utracił Wieluń w wyniku wojny z Władysławem Jagiełłą⁴. Zdaniem Leszka Wojciechowskiego „dzięki fundacji Opolczyka paulini byli obecni w centrum administracyjnym <<księstwa wieluńskiego>>, niejako <<obsługiwali>> je duchowo”⁵. Zdaniem Zofii Wilk-Woś na ufundowanie paulińskiego klasztoru w Wieluniu przez Opolczyka wpływ miały uwarunkowania polityczne – książę był blisko związany z Andegawenami, którzy wspierali ten zakon. Ważnym czynnikiem mógł być również związek paulinów z kultem maryjnym oraz ich „[...] duchowość oparta na regule św. Augustyna, która odegrała ważną rolę w nurcie religijnym *devotionis modernae*”⁶.

W dniu 24 lutego 1393 r. Władysław Jagiełło dokonał refundacji paulińskiego konwentu w Wieluniu, uznając się za „właściwego” jego fundatora⁷. „Fundacja królewska stworzyła prawne i materialne podstawy dalszego istnienia klasztoru św. Mikołaja [...] Funkcje duszpasterskie, jakie spełniali paulini na zamku za czasów Opolczyka, nie zostały im odebrane. Jagiełło prawdopodobnie zasadniczo zachował dotychczasowe uposażenie klasztoru”⁸. Intensywniejszy rozwój konwentu wieluńskiego był jednak niemożliwy ze względu na niewielkie uposażenie, które w początkach XV w. zostało jeszcze zmniejszone – do konwentu należała wieś Dzierżniki oraz dziesięcina miodowa a później także snopowa lub małdratowa w wysokości jednego wiardunku z 5 łąnów ze wsi Sokolniki, dziesięciny zbożowe z 4 wsi: Trębaczów, Janiszowa, Niwiska i Szczyty, stanowiących wcześniej część dochodów kanclerstwa sieradzkiego, (utracone w roku 1401 na rzecz Akademii Krakowskiej), 2 garnce miodu z dani królewskiej z Sokolnik. Stawiało go to w rzędzie uboższych klasztorów⁹.

³ L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja – uposażenie – rozwój do około 1430 roku*, „Studia Claromontana” (dalej: SC) 1991, t. 11, s. 178-179; S. Zabraniak, *Wieluński ośrodek kościelny w okresie staropolskim*, Lublin 2007, s. 109-111; J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj*, SC 2007, t. 25, s. 263.

⁴ L. Wojciechowski, op. cit., s. 180; S. Zabraniak, op. cit., s. 111; Z. Wilk-Woś, *Przyczynki do średnio-wiecznych dziejów konwentu św. Mikołaja za murami Wielunia*, SC 2012, t. 30, s. 506.

⁵ L. Wojciechowski, op. cit., s. 180.

⁶ Z. Wilk-Woś, op. cit., s. 506.

⁷ L. Wojciechowski, op. cit., s. 181; J. Zbudniewek podaje rok 1392 jako datę refundacji królewskiej – zob. J. Zbudniewek, op. cit., s. 263.

⁸ L. Wojciechowski, op. cit., s. 181.

⁹ Ibidem, s. 182; Z. Wilk-Woś, op. cit., s. 506-509.

Przez cały czas istnienia konwentu w Wieluniu liczba zakonników przebywających w nim w tym samym czasie była niewielka: np. w 1412 i 1518 r. zamieszkiwało 4 braci, natomiast w XVII-XVIII w. liczba duchownych w klasztorze wahała się od 4 do 9¹⁰. Miejscowy konwent należał zatem, jak twierdzi Wojciechowski, do grupy średnich w polskiej prowincji paulinów¹¹.

Burzliwe wydarzenia na pograniczu wieluńsko-śląskim z drugiej i trzeciej ćwierci XV w. spowodowało być może czasowe opuszczenie klasztoru przez zakonników¹².

Pierwsze budynki klasztorne, przejęte od miejscowego szpitala, były zapewne drewniane. Zdaniem Sławomira Zabraniaka zostały najprawdopodobniej zniszczone w 1457 r. podczas najazdu księcia oświęcimskiego Janusza¹³. Świątynię odbudowano w stylu gotyckim. W roku 1630 kościół przebudowano w stylu barokowym. W czasie potopu szwedzkiego klasztor pauliński został poważnie zdewastowany. Odbudowano go na początku lat 80. XVII w. za przeoratu Bartłomieja Szotarewicza. Jednak już w 1703 r. podczas wielkiej wojny północnej ponownie zniszczono budynki zakonne. W pełni odbudowano je dopiero w połowie XVIII w.¹⁴

„W późnym średniowieczu i czasach nowożytnych cieszył się on [konwent] szczególnym uznaniem wśród domów zakonu”¹⁵. Wśród wieluńskich paulinów najśłynniejszymi byli Mikołaj z Wilkowiecka, ceniony polski kaznodzieja, przeor klasztoru w Rzymie, polski prowincjał oraz Augustyn Kordecki, który w latach 1634-1635 był podprzeorem i nauczycielem retoryki, a w okresie 1638-1640 przeorem wieluńskiego klasztoru¹⁶.

Konwent wieluński skasowano w 1819 r., chociaż Remigiusz Żmuda uważa, że faktycznie nastąpiło to już pod koniec 1818 r., a dekret supresyjny arcybiskupa Franciszka Skarbka Malczewskiego z 17 kwietnia 1819 r. był w odniesieniu do miejscowego klasztoru jedynie prawnym usankcjonowaniem wcześniejszego rozporządzenia władz świeckich Królestwa Polskiego. W opuszczonych budynkach popaulińskich rezydowały odtąd (od 1 sierpnia 1819 r.) bernardynki¹⁷.

Zbiory kazań i dzieła teologiczne w bibliotece klasztoru paulinów wieluńskich

Zbiory kazań: W 1711 r. w bibliotece klasztoru paulinów wieluńskich znajdowały się następujące kazania i zbiory kazań: Franciszek Rychłowski: *Kazania polskie na święta całego roku* (in folio)¹⁸, Mathias Faber *Concionum opus tripartitum*, pars 2da aestivalis

¹⁰ L. Wojciechowski, op. cit., s. 182; Z. Wilk-Woś, op. cit., s. 510.

¹¹ Ibidem, s. 182.

¹² Ibidem, s. 182.

¹³ S. Zabraniak, op. cit., s. 111.

¹⁴ Ibidem., s. 111-114; J. Zbudniewek, op. cit., s. 264.

¹⁵ Ibidem, s. 264.

¹⁶ S. Zabraniak, op. cit., s. 115-116.

¹⁷ R. Żmuda, *Kasata klasztorów paulińskich na terenie Królestwa Polskiego w 1918 [!] roku*, SC 2007, t. 25, s. 420-422; J. Zbudniewek, op. cit., s. 264; idem, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przeszość” 1969, t. 31, s. 222.

¹⁸ AJG, sygn. 710, s. 3; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. III: *Obejmująca druki stolecia XV-XVIII w układzie abecadlowym* (dalej: Estreicher), t. 15, Kraków 1915, s. 513-514.

(in folio)¹⁹ oraz tego samego autora *Conciones in festa* (in folio), *Conciones in Dominicis* pars 2da *Hyemalis* (in folio), [*Conciones*] *in Dominicis temporis Aestivalis* pars tertia (in folio), [*Conciones*] *in dominicas et festa* pars prima (in folio), *Conciones pars hyemalis* (in folio), [*Conciones*], *auctarium in Dominicis et festa* (in folio)²⁰, Johann Wild (Ferus) *Conciones et Postyllae* (in folio)²¹, Szymon Starowolski *Arca testamenti*²² (in folio), Piotr Skarga *Kazania Polskie na niedziele y na Święta* oraz *Kazania przygodne* (in folio)²³, Pelbart de Themeswar *Sermones pomerii de Sanctis* (in folio) oraz *Sermones de Dominicis et sanctis Pars Aestivalis*, *Sermones Dominicales* i *Sermones de Tempore*²⁴, Fabian Birkowski *Kazania Polskie na Niedziele y Święta* 2 tomy (in folio)²⁵, *Homilia de Sacris arcanis B. mariae Virginis* (in folio)²⁶, Wilhelm z Meffret *Sermones de tempore et de sanctis, sive Hortulus reginae* pars hyemalis i pars aestivalis (in folio)²⁷, Johann Herold (Discipulus) *Sermones discipuli* (in quarto)²⁸, Diego Nisseno *Sermones aurei in quadragessimam* (in quarto) oraz *Vita Abrahae Et Politicus Coeli*²⁹, Abraham Bzowski *Concionum Dominicalium totius anni*³⁰, Mikołaj z Błonia *Sermones Dominicales vulgo viridarium*³¹, Bernard de Bustis 2 tomy *Rosarium sermonum praedicabilium* oraz *Mariale eximii*³², Francisco Labata *Apparatus concionatorum*³³, *Sermonarium antiquum*

¹⁹ AJG, sygn. 710, s. 3 J. Szady, *Księgozbiory parafialne w prepozyturze wiślickiej w II połowie XVIII wieku*, Lublin 2008, s. 195 (dalej: Szady).

²⁰ AJG, sygn. 710, s. 3.

²¹ Ibidem, s. 3.

²² Ibidem, s. 3, 6; *Arka Testamentu, Zamykająca w sobie Kazania niedzielne Całego Roku, na dwie Części rozdzielone: Z których Pierwsza Część Pars Hyemalis Jest Rzeczona, A przez X. Szymona Starowolskiego, Kantora Tarnowskiego, Ku pożytkowi y zbudowaniu duchownemu, nabożnym Katolikom Wystawiona*, w drukarni Krzysztofa Scheda, Kraków 1648 (Estreicher, t. 17, Kraków 1930, s. 187).

²³ AJG, sygn. 710, s. 3; *Kazania Na Niedziele y Święta, całego Roku X. Piotra Skargi, Societatis Jesu. Dwa są przy nich Regestry. Jeden do nauk na zmocnienie Katholickiej wiary: A drugi do naprawy obycaziow służący, wiele wydań; Kazania Przygodne, o rozmaitych nabożeństwach wedle czasu, których iest wypisany na przodku registr. Czynione y napisane od X. Piotra Skargi Societatis Jesu*, Kraków 1600 (Estreicher, t. 17, s. 142-145, 147, 162-163).

²⁴ AJG, sygn. 710, s. 4, 5.

²⁵ Ibidem, s. 3; prawdopodobnie *Kazania na niedziele y święta doroczne* (Estreicher, t. 2, Kraków 1894, s. 142-143).

²⁶ AJG, sygn. 710, s. 3.

²⁷ Ibidem, s. 3.

²⁸ Ibidem, s. 3.

²⁹ Ibidem, s. 4.

³⁰ Ibidem, s. 3; *R. P. Fr. Abrahami Bzovii, Poloni ord. praedc. SS. Theol. doctor. Concionum Dominicalium totius anni. Opus novum ex floribus S. Script: sanctorumque. PP. desumptum: nec non allegoriis hieroglyphicis orphicis Sensibus. Emblematis Philosophorum et principum virorum apophtegmatibus, praesertim vero historicis exemplis ad ethicen christianam formandam refertum. Editio altera priori auctior cum indicibus locupletissimis*, apud Antonium Boetzerum, Coloniae 1628 (Estreicher, t. 2, s. 494-495).

³¹ AJG, sygn. 710, s. 3; *R. D. Nicolai Poloni, Decretorum Doctoris... Sermones super Evangelia Dominicalia et praecipua Sanctorum festa totius anni, ad populum instruendum exquisitissimi, Vulgo Viridarium nuncupati*, Coloniae 1613 (Estreicher, t. 2, s. 171).

³² Ibidem, s. 4, 5; *Mariale eximii uiri Bernardini de Busti ordinis seraphici francisci de singuli festiuitatibus beate virginis per modum sermonum tractans*.

³³ Ibidem, s. 4.

de Dominicis et Festis (in quarto)³⁴, Pseudo-Pierre de La Paluda *Sermones Thesauri novi de Sanctis*³⁵, Jacobus de Voragine *Sermones Quadragesimales*³⁶, *Dictionarium Concionatorum pauperum* oraz *Legenda sive Historia Lombardica*³⁷, Johann Eck (Eckius) *Homiliae*³⁸, Cornelio Musso *Conciones pro Dominicis et festis solemnioribus ac feriis quadragesimae*³⁹, Martin Eisegrein *Aurea Postylla Evangeliorum pro Dominicis et festis*⁴⁰, Thomas Stapleton *Promptuarium morale super evangelia dominicalia* oraz *Sermones super Euangelia po festis et Dominicis* i *Promptuarium quadragesimale*⁴¹, Diego de la Vega *Conciones dominicales* oraz *Conciones Quadragesimales* i *Conciones quadragesimales super Psalmos Poenitentiales*⁴², jezuita Franciszek Koster *Opus de iustificatione [do sprawdzenia]* i *Conciones in Evangelia Dominicalia* (2 egzemplarze)⁴³, Paul Wan (Wann) 2 tom *Pomerii Pastoralis*⁴⁴, Jakub Schopperus *Conciones Dominicales*⁴⁵, Philippe Bosquier (Boskhier) *Ara Coeli seu Conciones*⁴⁶, Gabriele Inchino *Conciones de quatuor hominis Novissimis*⁴⁷, Kacper Sanchez *Conciones Quadragesimales*⁴⁸, bernardyn Piotr Poznański (Petrus Posnaniensis) *Splendores Hierarchiae Politicae*⁴⁹, Mario Bignoni *Enciclopedia seu scientia universalis Praedicatorum*⁵⁰, Juan de Cartagena *Homiliae Catholicae de Arcanis Deiparae et Sancti Iosephi* oraz *De Religionis Christianae Arcanis Homiliae Sacrae* (2 egzemplarze)⁵¹, Pierre de Besse *Conciones in Dominicas per totum annum*⁵², Marcin Białobrzeski *Postylla*⁵³, kazania ks. Szymona

³⁴ Ibidem, s. 4.

³⁵ Ibidem, s. 4.

³⁶ Ibidem, s. 4.

³⁷ Ibidem, s. 4.

³⁸ Ibidem, s. 4.

³⁹ Ibidem, s. 4.

⁴⁰ Ibidem, s. 4.

⁴¹ Ibidem, s. 4-5.

⁴² Ibidem, s. 4.

⁴³ Ibidem, s. 4-5.

⁴⁴ Ibidem, s. 4.

⁴⁵ Ibidem, s. 4.

⁴⁶ Ibidem, s. 4.

⁴⁷ Ibidem, s. 5.

⁴⁸ Ibidem, s. 5; *Conciones in dominicis et feriis quadragesimae* (Szady, s. 255).

⁴⁹ Ibidem, s. 5; *Splendores Hierarchiae Politicae et Ecclesiasticae, a Caelesti hierarchia exemplati et ad Christianum regimen atque Authore A. R. P. Petro Posnaniense Ord: Minorum Regularis Observantiae et Prouinciarum Poloniae Patre S. Theol. Lectore Iubilato...* Apud Lucam Kupisz, Cracoviae 1652 (Estreicher, t. 14, Kraków 1913, s. 103).

⁵⁰ AJG, sygn. 710, s. 5.

⁵¹ Ibidem, s. 5.

⁵² Ibidem, s. 5.

⁵³ Ibidem, s. 5. Prawdopodobnie: *Postilla orthodoxa, to iest: wykład świętych Ewangelij niedzielnych, y święt uroczystych przez cały rok z Pisma Świętego, y z Doktorów Kościoła Powszechnego, z wielką pracą zebrany, y ku nauce wiernych Chrześcijańskich ludzi z pilnością napisany: przez Jego Mosci księdza Marcina Białobrzeskiego, Biskupa Kamienieckiego, y Opata Mogilskiego etc. Część pierwsza, od Adventu do Wielkieynocy, Kraków 1581; Postille albo wykłady Świętych Ewangelij, od Wielkieynocy do Adventu, Część wtóra przez Jego Mosci księdza Marcina Białobrzeskiego, Biskupa Kamienieckiego, y Opata Mogilskiego etc. z Pisma Świętego, y z Doktorów Kościoła Powszechnego, z wielką pracą zebrana, y ku nauce wiernych Chrześcijańskich ludzi z pilnością napisana, Kraków 1581 (Estreicher, t. 2, s. 6).*

Stanisława Makowskiego⁵⁴, kapucyn Marcellino z Pizy *Moralis Encyclopaedia*⁵⁵, Evangelista de Momigno *Directorium Superiorum*⁵⁶, Hieronim Powodowski *Chrisologiae* (2 egzemplarze) oraz *Conciones*⁵⁷, Abraham Bzowski *Pancarpium Dominicale*⁵⁸, Petros Chrysologos (Złotousty) *Sermones*⁵⁹, Jacques Segers *Conceptvs Morales*⁶⁰, Jan de Matha *Conciones pro festis*⁶¹, Eustachius de Rosario *Centuria Concionatoria* (in quarto)⁶², Paweł Kaczyński *Kazania na niedziele* (in folio)⁶³.

Dziela teologiczne: Tutaj należy zaliczyć książki Martinusa Bonaciny *Martini Bonacinae... Opera de morali theologia* (t. 1-3)⁶⁴, kleryka regularnego Antonino Diany Panormitanus *Resolutiones morales*⁶⁵, Antonio Fernandes de Moura: *Examen Theologiae moralis*⁶⁶, kapucyna Eloi de la Bassée *Flores Totius Theologiae Practicae Tum Sacramentalis, tum Moralis* (3 egzemplarze)⁶⁷, jezuita Pierre'a Alagona *Compendium Manualis Navari ad commodiorem usum, tum Confessariorum, tum poenitentium compilatum* (2 egzemplarze)⁶⁸, paulina Grzegorza Terejusza: *Confessio et Instructio Idiotae*⁶⁹, Pelbarti de Themeswar *Aureum Sacrae Theologiae Rosarium* (2 egzemplarze)⁷⁰, św. Tomasz z Akwinu *Supplementum totiae partis Summae totius theologiae*⁷¹, Piotra Lombarda

⁵⁴ AJG, sygn. 710, s. 6; Estreicher, t. 11, Kraków 1908, s. 59.

⁵⁵ AJG, sygn. 710, s. 6; *Moralis Encyclopaedia id est scientiarum pnnium chorus*; wiele wydań Lyon 1656

⁵⁶ AJG, sygn. 710, s. 5; *Directorium superiorum regularium, & ecclesiasticorum, continenes centum*, Kolonia 1665.

⁵⁷ AJG, sygn. 710, s. 5; *Chrisologiae seu Sermonum de Christo Pars Prior: In festis suae Diuinissimae sacratis, continens Sermones seu orationes XX*, Cracoviae 1602 (Estreicher, t. 14, s. 188); *Conciones Aliquot Piaae Et Ervditae*, Poznań 1578 ([Estreicher, t. 14, s. 189).

⁵⁸ AJG, sygn. 710, s. 5; *Sacrvm Pancarpivm Dominicale totivs anni. Ex floribvs Sacrae Scripturae et SS. Patrum, super Euan. Quae in diebus dominicis leguntur. Studio et labore F. Abraham Bzovii S. Theologiae Doct. Ord. Praedicatorum contextum... Sertum primum*, Venetiae 1611 (Estreicher, t. 2, s. 497).

⁵⁹ AJG, sygn. 710, s. 5.

⁶⁰ Ibidem, s. 4; *Conceptvs Morales Svpra Dominicas Patre Labore Genitos, Matre Sapientia Natos, Calamo Obstetrice Svsceptos A Debat In Lvcm*, Luvanium 1645

⁶¹ AJG, sygn. 710, s. 4.

⁶² Ibidem, s. 3; Campoduni [Kempten] 1675.

⁶³ AJG, sygn. 710, s. 3; Kalisz 1675 (Estreicher, t. 8, Kraków 1903, s. 8).

⁶⁴ AJG, sygn. 710, s. 7.

⁶⁵ Ibidem, s. 7.

⁶⁶ Ibidem, s. 7; *Examen Theologiae moralis. Medvllam Omnivm Casvum Conscientiae Svmmatim Complectens : Ex SS. Theologia Et Vtrovqe Iure, nec non grauiß. et absolutiß. tam superioris quam huius aevi Scriptoribus et Svmmistis depromptum, testimonijs et exemplis confirmatum*, Coloniae Agrippinae 1618 (T. Stolarczyk, *Analecta dominicana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII-XVIII w.)*, Wieluń 2016, s. 212).

⁶⁷ AJG, sygn. 710, s. 7; wiele wydań (Szady, s. 168).

⁶⁸ AJG, sygn. 710, s. 7.

⁶⁹ Ibidem, s. 7; *Confessio et Instructio Idiotae. Sive Modus Excipiendi Confessiones Sacramentales rusticorum, pueorum in peccatis inveteratorum ac ignorantium profectum in vita christiana a R. P. Gregorio Teretio Ord. FF. Eremit. S. Pauli primi eremitae in Polonia professo, Editio secunda. Adiectae sunt sententiae a Sede Apostolica condemnatae et Bulla Conae Domini per Fr. Ambrosium Nieszporkowitz Ordinis S. Pauli Eremitae S. T. D. Superiorum permissu*, Officina Francisci Cezary, Cracoviae 1686 (Estreicher, t. 20, Kraków 1936, s. 109-110).

⁷⁰ AJG, sygn. 710, s. 7.

⁷¹ Ibidem, s. 7.

*Textus sententiarum*⁷², Francesco Toletto (Franciszka Toletusa) *Instructio sacerdotum ac poenitentium*⁷³, nieznanne dzieło Stanisława Hozjusza⁷⁴, Hermanna Busenbauma: *Medula Theologiae Moralis*⁷⁵, Franciszka Kostera *Enchyridion Controversiarum praecipuarum*⁷⁶, św. Agustyna z Hippony *Confessio Augustiniana ex Aurelii Augustini compilata operibus*⁷⁷, włoskiego dominikanina, teologa i filozofa, kardynała Thomasa de Vio-Kajetana *Sumula*⁷⁸, Martina Alfonso Vivaldo *Candelabrum aureum eccl. S. Dei, continens lucernas septem*⁷⁹, jezuita Claude'a Arnauda *Thesauri sacrorum rituum epitome P. Claudii Arnaud Aquensis*⁸⁰, anonimowego autora *Octuarium Romanum*⁸¹, arcybiskupa Toledo Bartholome Carranzy *Summa Conciliorum et Pontificum a Petro vsque ad Paulum tertium*⁸², Giorgio Polacco *Industriae pro confessariis, maxime monialium, ad eas in sua vocatione iuvandas*⁸³, karmelity João do Sacramento (Jana od Najświętszego Sakramentu) *Prior Australis, Sive Disquisitiones Regulares De Officio Et Potestate*⁸⁴, Gracjana *Decreta Patrum sive concordia discordantium canonum*⁸⁵, jezuita Leonarda Lessiusa *De iure et iustitia compendium*⁸⁶, nieznanne dzieło Tertuliana⁸⁷.

Podsumowanie

Na podstawie powyższego zestawienia należy stwierdzić, że gros spośród zbiorów kazań i dzieł teologicznych znajdujących się w bibliotece paulinów wieluńskich była napisana w języku łacińskim. Zaledwie 8 zbiorów kazań na ogółem 91 tych dzieł opublikowana była w języku polskim. Ich autorami byli najważniejsi polscy kaznodzieje XVI, XVII i XVIII w.: Franciszek Rychłowski, Fabian Birkowski, Szymon Starowolski, Marcin Białobrzeski, Hieronim Powodowski, Szymon Stanisław Makowski, Paweł Kaczyński i najslynniejszy z nich Piotr Skarga. Niektóre kazania polskich autorów – Mikołaja z Błonia (Polaka), wspomnianych Fabiana Birkowskiego i Abrahama Bzowskiego, wydane były w języku łacińskim. Natomiast jedynym dziełem teologicznym wydanym w języku polskim mogło być (ale nie musiało) nieznanne dzieło Stanisława Hozjusza. Niektóre prace teologiczne polskich autorów były opublikowane w języku łacińskim – Grzegorza Terecjusza, Piotra Poznańskiego.

⁷² Ibidem, s. 7.

⁷³ Ibidem, s. 7; *Francisci Toleti Societatis Iesu Presbyteri Cardinalis Instructio Sacerdotum, ac Poenitentium. In qua omnium absolutissima Casuum Conscentiae Summa continentur Venetiis 1636* (Szady, s. 267).

⁷⁴ AJG, sygn. 710, s. 7.

⁷⁵ Ibidem, s. 8; Szady, s. 177.

⁷⁶ AJG, sygn. 710, s. 8.

⁷⁷ Ibidem, s. 8.

⁷⁸ Ibidem, s. 8.

⁷⁹ Ibidem, s. 7; wiele wydań.

⁸⁰ Ibidem, s. 7; wiele wydań.

⁸¹ Ibidem, s. 7.

⁸² Ibidem, s. 8; wiele wydań.

⁸³ Ibidem, s. 8; Coloniae Agrippinae 1670.

⁸⁴ AJG, sygn. s. 7.

⁸⁵ Ibidem, s. 7.

⁸⁶ Ibidem, s. 7.

⁸⁷ Ibidem, s. 7.

Wystarczy przeanalizować tylko kazania i dzieła teologiczne miejscowego konwentu, żeby stwierdzić, że ks. Zbudniewek miał rację, pisząc, że, klasztor wieluński „[...] posiadał piękną bibliotekę”⁸⁸. Znajdowały się tam bowiem dzieła czołowych kaznodziejów i teologów średniowiecznych i nowożytnych z ich najważniejszymi pracami, m.in. (o Polakach była mowa wyżej) św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu, Tertuliana, Piotra Lombarda, Jakuba de Voragine, Johanna Wilda (Ferusa), Pelbarta de Themeswar, Wilhelma z Meffret, Johanna Herolda (Discipulusa), Bernarda de Bustis, Pseudo-Pierre’a de La Paluda, Johanna Ecka (Eckiusa), Francisco Labaty, Martina Eisegreina. Cornelio Musso, Thomasa Stapletona, Franciszka Kostera, Diego de la Vega, Paula Wana (Wana) Jakuba Schopperusa, Philippe Bosquiera (Boskhiera), Thomasa de Vio-Kajetana, Kacpra Sancheza, Petrosa Chrysologosa (Złotoustego), Juana de Cartagena, Pierre’a de Besse, św. Jana de Matha, Martinusa Bonaciny, Antonino Diany Panormitanusa, Francesco Toletto, Antonio Fernandes de Moura, Hermanna Busenbauma. Byli to dominikanie, franciszkanie, bernardyni, reformaci, kapucyni, jezuici, karmelici, trynitarze, księża diecezjalni, antyczni Ojcowie i Doktorzy Kościoła. Zaskakującym jest natomiast fakt, że spośród autorów kazań i dzieł teologicznych znajdujących się w bibliotece paulinów wieluńskich był tylko jeden [!] paulin Grzegorz Terecjusz.

Słowa kluczowe: paulini, Wieluń, biblioteka, zbiory kazań, dzieła teologiczne, 1711 r.

Keywords: Pauline, Wielun, library, sermon collections, theological works, 1711.

**Collections of sermons and theological works in the Pauline Library in Wielun
in the light of the oldest preserved library inventory from 1711.**

This study was devoted to collections of sermons and theological works found in the library of the Paulines in Wielun in 1711. That monastic library collection can be reconstructed thanks to the oldest preserved library inventory from that year, currently kept in the Jasna Gora Archive in Częstochowa.

Translated by Wojciech Kamiński

⁸⁸ J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj...*, s. 264.